15-02-2026

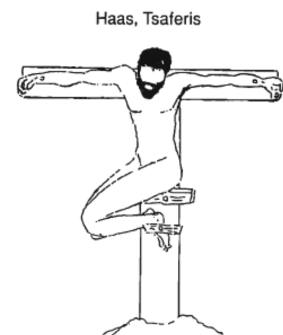
Grzegorz Kaszyński

Archeologia a semantyka słowa *σταυρός*

Abstrakt

Niniejsze opracowanie pokazuje, że NIE MA ŻADNEGO **BEZSPORNEGO** ARCHEOLOGICZNEGO ŚWIADECTWA **Z I WIEKU N.E.** ŁĄCZĄCEGO JEZUSA Z KRZYŻEM. Te przykłady, które czasami się przytacza, nie spełniają roli ani przekonującego, ani pozytywnego dowodu po bliższych oględzinach. Nie jest to tylko moja konstatacja. Do podobnego wniosku doszło część naukowców o zróżnicowanym światopoglądzie.

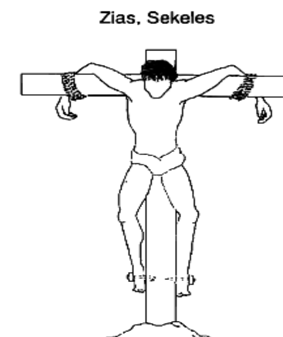
Jehoḥanan z groty Giw'at Ha-Miwtar. Uważa się, że znalezione w 1968 roku w grocie Giw'at Ha-Miwtar w Jerozolimie kości Jehoḥanana, syna Chaggoli, stanowią dowód praktykowania ukrzyżowania w Judei w I wieku n.e. Według interpretacji dra **Nico Haasa** (anatom i antropolog, Wydział Medyczny Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie) to znalezisko ukazuje człowieka przybitego do belki poprzecznej oraz jego dwie pięty.

HAAS, „Antropological Observations on the Skeletal Remains from Giv'at Ha-Mivtar", *Israel Exploration Journal*, Vol. 20, Nr 1-2/1970, s. 38-59

15 lat później interpretację Haasa zakwestionował **Joe E. Zias** (archeolog, Izraelski Urząd d/s Starożytności i Muzeów) i **Eliezer Sekeles** (anatom, Wydział Medyczny Uniwer-sytetu Hebrajskiego w Jerozolimie). Na temat wniosków Haasa napisali:

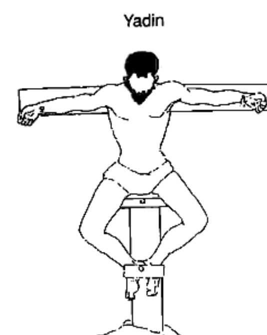
> VIII. Kiedy się uwzględni nowe dane, wtedy staje się rzeczą jasną, że **zarówno wstępna, jak i końcowa rekonstrukcja ukrzyżowania (…), jest ze względów technicznych i anatomicznych nie do przyjęcia**. (…) nie znaleźliśmy żadnych pozostałości po kości lewej stopy (…) (s. 25). Brak śladów obrażeń na kościach przedramienia i śródręcza zdaje się wskazywać na to, że ręce skazańca były przywiązane, a nie przybite do krzyża (s. 26)

ZIAS – SEKELES, „The Crucified Man from Giv'at ha-Mivtar: A Reappraisal" [Ukrzyżowany człowiek z Giw'at ha-Miwtar: Ponowna ocena] *Israel Exploration Journal*, Vol. 35, Nr 1/1985, s. 22-27 https://pl.art1lib.com/book/37130246/89cbb2

Po ponownym przebadaniu pierwszych danych (zdjęć, szkiców i rentgenogramów znalezionych kości) okazało się, że **(1)** gwóźdź był krótszy niż orzekł Haas (wg. Haasa: 17-18 cm, wg. Ziasa: 11,5 cm), nie mógł więc przebić *obu* pięt i utkwić w drewnie. **(2)** Nie było żadnej kości drugiej stopy, co oznacza, że gwóźdź przebił tylko *jedną* piętę. **(3)** Niektóre fragmenty kości pochodziły… od kogoś zupełnie innego. **(4)** A zadrapanie na kości ręki nie stanowiło przekonującego dowodu przybicia do belki poprzecznej.

ZIAS, „Crucifixion in Antiquity: The Anthropological Evidence" http://cojs.org/joe-zias-crucifixion-in-antiquity-the-anthropological-evidence/

18 lat później interpretację Haasa zakwestionował też **Yigael Yadin** („Epigraphy and Crucifixion", *Israel Exploration Journal*, Vol. 23, Nr 1/1973, s. 18-22).

W/w konkretne dane, a nie żydowski światopogląd tych badaczy, stanowią podstawę ich krytycznych wniosków.

W Giw'at Ha-Miwtar nie znaleziono pozostałości po *dwóch* belkach*, więc nie można powiedzieć nic pewnego o tym, czy Jehoḥanan został stracony na pojedynczym słupie czy też na dwóch belkach. Ponieważ to odkrycie jest „niezwiązane z ukrzyżowaniem Jezusa"**, więc wszelkie wnioski indukcyjne z tego odkrycia na temat kształtu narzędzia egzekucyjnego, na którym stracono Jezusa, są z natury rzeczy *hipotetyczne*. Wniosków indukcyjnych nigdy nie powinno się traktować na równi z dowodem pozytywnym.

Znaki + na ossuariach datowanych na I wiek n.e. Nie stanowią dowodu, bo niektóre takie egzemplarze pochodzą też z ***I wieku p.n.e.*** i są głównie ***żydowskiego*** pochodzenia. ***Encyclopedia Judaica*** informuje: „Znaki w formie X, czyli krzyża, na pokrywie (…) **nie mają żadnego religijnego znaczenia;** one wskazują właściwą pozycję pokrywy, aby ją poprawnie zamknąć" (*The signs in the form of an X or cross on the cover (...)* ***have no religious significance****; they indicate the proper position of the cover in order to close it correctly*) (hasło OSSUARIES, wyd. Geoffrey Wigoder, OH: Jewish Multimedia CD-ROM, 1997). W wyd. 2 (t. 15, s. 507) czytamy:

OSTIA

fins which were cast in Tyre, Ashkelon, and Jerusalem were common in the third-fourth centuries; molds were employed for their decorations. Early Christian sarcophagi bear reliefs depicting scenes from the Bible and the Gospels. In the Byzantine period, the use of sarcophagi died out.

Ossuaries

Small stone chests, used for the secondary interment of human bones, were extremely popular among the Jewish population during the Second Temple period, i.e., between c. 40 B.C.E. and 135 C.E.. Ossuaries found by Hachlili at Jericho are dated to a more restricted time period: 10–68 C.E. They are mainly known from tombs in the vicinity of Jerusalem, but examples are known from Galilee (e.g., Nazareth), the Shephelah (e.g., Modi'in), and the lower Jordan River region (e.g., Jericho). A typical ossuary had a length of about 2.5 ft., so that it might accommodate the long bone of an adult leg, which is the longest bone in a human body. The ossuaries taper slightly toward the bottom; some stand on four low legs; they are made of soft limestone with flat or vaulted lids. Many contain scratched inscriptions on their sides in cursive Hebrew, Aramaic, or Greek, or in two languages (a few inscriptions were made with charcoal). In most cases only the name of the deceased or his family status is given, e.g., "Mother"; some inscriptions, however, are longer, e.g., "Dostos our father – do not open," or "The bones of the sons of Nicanor, who made the doors" (i.e., those of the *Nicanor gate in the Second Temple). In some cases (mostly in the burial of small children) one ossuary served for the bones of more than one body. The chests are sometimes decorated with a red or yellow wash of paint, but the usual decorations are chip-carved and chiseled decorations, with some designs executed using a compass. The surface of the ossuary was generally divided into two fields by square frames formed by a wavy line between two straight ones. The squares were filled with a rosette motif, usually with six leaves, but there are considerable variations in its form, as well as in the decoration of the surrounding surface, by the use of dots, wreaths, etc. The double-rosette motif is a very common decoration on ossuaries, and Wilkinson has suggested they might have been symbols used to invoke cherubim – the winged creatures on the inner curtain of the Tabernacle (Ex. 26:31). Some ossuaries are decorated with representations of plants, buildings, or parts of them (columns, capitals), gates. Various cross-like scratches and other marks sometimes appear on ossuaries and their lids (erroneously regarded by early scholars as Judeo-Christian symbols), and these were probably made by the stone craftsmen who carved the chests and wished to ensure their proper closure.

BIBLIOGRAPHY: Y. Brand, *Kelei ha-Ḥeres be-Sifrut ha-Talmud* (1953), ch. 12, 20; Clermont-Ganneau, Arch, 1 (1899), 381ff.; R. Schutz, in: MGWJ, 75 (1931), 286ff.; L.H. Vincent. in: RB. 43 (1934), 564ff.; Watzinger, Denkmaeler, 2 (1935); Galling, Reallexikon, s.v. *Sarkophag, Ossuar*; Frey, Corpus, 2 (1952), 245ff.; A.G. Barrois, *Manual d'archéologie biblique*, 2 (1953), 308ff.; Goodenough, Symbols, 1 (1953), 110ff.; 3 (1953), nos. 105–230; Perrot, in: *Atiqot*, 3 (1961), 1ff. ADD. BIBLIOGRAPHY: E.M. Meyers, *Jewish Ossuaries: Reburial and Rebirth* (1971): I. Singer (ed.), *Graves and Burial Practices in the Ancient Period* (1994); L.Y. Rahmani, *A Catalogue of Jewish Ossuaries* (1994); R. Hachlili and A. Killebrew, *Jericho: The Jewish Cemetery of the Second Temple Period* (1999); Y. Billig, "The Use of Ossuaries for Secondary Burial During the Second Temple Period," in: *Judea and Samaria Research Studies*, 13 (2004), 51–55; A.M. Berlin, "Jewish Life Before the Revolt: The Archaeological Evidence," in: *Journal for the Study of Judaism*, 36 (2005), 453ff.

[Michael Avi-Yonah / Shimon Gibson (2nd ed.)]

OSTFELD, BARBARA JEAN (1952–), one of the first U.S. women invested as a cantor. Born in St. Louis, Missouri, one of three children of Dr. Adrian Ostfeld, an epidemiologist, and Ruth Vogel Ostfeld, Barbara was musical from very early childhood and knew from an early age that she wanted to be a cantor. Ostfeld's decision to apply to the sacred music undergraduate program at HUC-JIR was not motivated by a particular political or feminist viewpoint. Initially, she was unaware that women had not previously been admitted to the school. At HUC-JIR Ostfeld was profoundly influenced by Arthur Wolfson, cantor at Temple Emanuel in New York City, who taught her both contemporary Reform music and traditional *nusaḥ*. She graduated in 1975, receiving ordination at age 22. She also met and married her first husband, Frederick Herman, during her years of study. This marriage was not successful and Ostfeld later married Todd M. Joseph, with whom she had two daughters.

Ostfeld served congregations in Great Neck, Rochester, and Buffalo, New York, where she fulfilled the full range of cantorial responsibilities, including funerals, weddings, leading services, and directing a children's choir. Early on her talents were recognized by the Reform cantors' professional organization, the American Conference of Cantors (ACC). She served on board positions of the ACC, as Secretary (1978–80), as vice president (1980–82), as a Northeast regional representative (1994–96), and several terms on the board of directors. From 1996 to 1998, she chaired the Joint Cantorial Placement Commission. She received an honorary doctorate in sacred music in 2000. In 2002, she accepted the directorship of the Placement Commission of the ACC.

[Judith S. Pinnolis (2nd ed.)]

OSTIA, city in central Italy, near the mouth of the River Tiber; it was one of the harbors of Rome and became at the end of the Republic an important commercial center. However, Ostia flourished mainly under the Flavian and Antonine Dynasties. From the middle of the 3rd century C.E. its slow decline began.

At the end of the 19th century the site was excavated and a few epitaphs in Greek and Latin were discovered, which seemed to indicate the presence of a Jewish community (*universitas Judaeorum*). In 1961 the remains of a synagogue found near Ostia provided definite proof that a Jewish community had existed there. The excavations have shown that part of the building was constructed at the end of the first century, underwent alterations and enlargements during the second and

ENCYCLOPAEDIA JUDAICA, *Second Edition, Volume 15* 507

* Między główką gwoździa a zewnętrzną powierzchnią kości piętowej znaleziono cienką płytkę z drewna akacjowego lub pistacjowego.

* Joseph A. Fitzmyer, ***To Advance the Gospel: New Testament Studies***, wyd. 2, Grand Rapids-Cambridge 1998, s. 129, https://books.google.pl/books?id=Hcsnsm_xRCwC. Podobną uwagę poczyniono w: David Noel Freedman (gł. wyd.), ***Eerdmans Dictionary of the Bible***, hasło CRUCIFIXION, 2000, s. 299, https://books.google.pl/books?id=qRtUqxkB7wkC.

Luterański uczony Robert H. Smith (1932-2006) opublikował na łamach *Palestine Exploration Quarterly* (1974) bardzo szczegółowy raport w tej sprawie. Jego konkluzja jest podobna:

s. 57

„znaki krzyża … nie są symbolami religijnymi"

through the confusion, indifference or deceptiveness of the seller. The date and function of the cross on this ossuary therefore cannot be determined with confidence, and the evidence must be regarded as inconclusive at present.

The conclusion to which the evidence from these ossuaries leads is that the crudely incised cross marks and similar designs are not religious symbols.[21] Most of them can plausibly be taken as guides for the positioning of lids, or even accidental scratches. Only A-4 displays a

s. 60

„nie ma solidnych podstaw do wniosku, że znaki krzyża na ossuariach stanowią symbole religijne"

With regard to the Talpioth tomb, then, there is no sound reason to conclude that the cross marks on the ossuaries constitute religious symbols. In one instance the juxtaposed crosses

s. 60

„były bez wątpienia wskazówkami do prawidłowego umieszczenia pokrywy na skrzynkach"

in them. Many also bore various marks, mostly incised but sometimes marked in charcoal. A great many of these marks were, without question, guides for the proper placement of lids on receptacles. These marks were also intended to indicate which lid went on which receptacle, a

s. 65

„wielkie uproszczenie"

customary ossuary style. The facile assumption that Christians would in the beginning have expressed their faith in rudely scratched symbols and subsequently have refined these into more formal designs is a gross oversimplification.

3. Without question, the preponderance of crosses and cross-like marks which appear on ossuaries were placed there as guides for the matching of lids to receptacles. Since it may be

s. 66

„niereligijne w swej naturze"

no need to resort to *taw-* or *stauros*-symbolism to account for the presence of cross marks. All present evidence points to the conclusion that the crude cross marks on ossuaries are non-religious in nature.

„The Cross Marks on Jewish Ossuaries"
PEQ, Vol. 106, Nr 1, January-June 1974, s. 53-66
https://booksc.xyz/book/53164759/22f475

Pogląd R. H. Smitha w sprawie znaczenia znaku **+** na ossuariach z I wieku pojawia się w wielu innych artykułach, np. prof. Joan E. Taylor (*Mishkan*, Jerusalem, Vol. 13, Nr 2/1990):

{1} The Bagatti-Testa Hypothesis and alleged Jewish-Christian Archeological Remains

Joan E. Taylor

Joan E. Taylor is a graduate of Auckland and Otago Universities in New Zealand. She was the 1986 scholar at the British School of Archeology in Jerusalem, and in 1990 received the Ph.D. at the University of Edinburgh for work on the Bagatti-Testa hypothesis and the origins of Christian holy places in Palestine. She is co-author of a forthcoming book on the Church of the Holy Sepulchre.

s. 44

name transcribing Hebrew אהלות (*ahalot*).[43] Furthermore, the purpose of the cross marks and other symbols without doubt indicated how the lid should be placed on the ossuary box.[44] As Paul Figueras writes:

> *...not only prudence, but scholarly objectivity should restrain us from forcing a Christian interpretation where a Jewish one is acceptable. This is not an a priori position as we know ... that secondary burial and the use of ossuaries were the norm among Palestinian Jews during this period.*[45]

[43] For an examination of both these inscriptions, see J. P. Kane, "By No Means, 'The Earliest Records of Christianity' - with an Emended Reading of the Talpioth Inscription IESOUS IOU", Palestine Exploration Quarterly (PEQ)1971, pp.103-108.
[44] R. H. Smith, "The Cross Marks on Jewish Ossuaries", PEQ 1974, pp.53-66.
[45] P. Figueras, "Jewish Ossuaries and Secondary Burial: Their Significance for Early Christianity", Immanuel 19, 1984-5, pp.41-57. For further clarifications about these ossuaries and ossuaries in general see: P. Figueras, Jewish and Christian Beliefs on Life after Death in the Light of Ossuary Decoration, Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy, Hebrew University, March 1974; J. P. Kane, "The Ossuary Inscriptions of Jerusalem", Journal of Semitic Studies.

http://caspari.com/new/images/stories/archives/Mishkan/mishkan13.pdf

W innym artykule z 2005 czytamy:

CHRISTIAN CRUCIFORM SYMBOLS AND MAGICAL *CHARAKTÈRES*

Communication prononcée dans le cadre du Colloque *Polytheismus – Monotheismus : Die Pragmatik religiösen Handelns in der Antike* (Erfurt, Philosophische Fakultät, 30/06/05).

Before Constantinian time, the cross was naturally a well-known subject in Christian apologetical, exegetical and theological literature. Among other realities concerning life and works of the Saviour, the cross had been subjected to many allegorical interpretations, particularly in the scope of the Old Testament's typological reading[22]. But graphical use of the cross before the fourth century is quite badly documented. The so-called "*taw* symbol" has never been reproduced on Palestinian ossuaries of the first century before and after Christ. For the most part, cross marks and others designs found on ossuaries are anything but matching signs, namely guides for the positioning of lids on corresponding receptacles[23]. As previously said, the staurogram ⳨ appears only in c. 200 manuscripts as *compendium litterae* within words *σταυρός* and *σταυροῦν*[24]. At the same period (late second- early third-century, and not before) the Church begins to sign every new baptized with the cross. It is the best known "graphical use" of the cross before the fourth century. Cruciform "signation" consists in drawing with the finger the sign of the cross on one or more parts of the body. Sometimes, this gesture was done by taking saliva, or by moistening

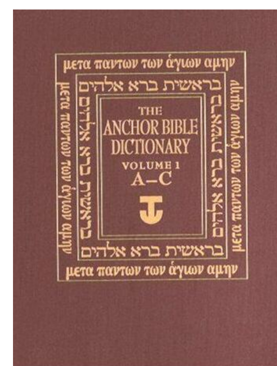
[22] Among others, have been interpreted as prefigures of the cross : Moses' staff (Ex 14,16 ; 17, 5-6), Jacob's ladder (Gn 28, 12-13), Noah's Ark (Gn 6, 13 sq.) and others "saving woods". See E. CAVALCANTI, « Tipologia della croce nella letteratura patristica », *Enciclopedia dell'Arte Medievale*, 5, 1994, p. 529-535.

[23] R. H. SMITH, « The cross marks on Jewish ossuaries », *Palestine Exploration Quarterly*, 106, 1974, p. 53-66. L. RENAUT, *Marquage corporel et signation religieuse* [PhD Thesis], 2004, p. 656-683.

[24] See note 7 above.

3

https://hal.archives-ouvertes.fr/file/index/docid/275253/filename/Christian_symbols_and_charakteres_2005.pdf

The Anchor Bible Dictionary podaje, że znaki, które można interpretować jako chrześcijańskie, pojawiają się „pod koniec II wieku, ok. 180 r. n.e."

the earliest stages of Christian art. Near the end of the 2d century, about 180 C.E., pictorial representations began to appear which could be identified as Christian. The themes

hasło ART AND ARCHITECTURE (*EARLY CHRISTIAN ART*)
[Graydon F. Snyder], red. David N. Freedman, t. 1: A-C, 1992 s. 455
https://archive.org/details/anchorbibledicti0001unse_l6c5

Krzyż w domu „Piotra" w Kafarnaum? Virgil Brown drogą elektroniczną napisał: „Z uwagi na to, że w tym domu graffiti pojawia się w wielu językach [tj. w łacinie, grece, aramejskim i syryjskim] **wątpię by samo graffiti pochodziło z połowy I wieku** (aczkolwiek sam dom pochodzi z czasów hellenistycznych) [=druga połowa I wieku n.e.]" (*Due to the fact that there is graffiti in a number languages in this house, I doubt that the graffiti itself dates from the mid 1st century (although the house itself dates from Hellenistic times)*" (email Sat, 27 Nov 1999 7:56:24). Australijski dr George Athas ► sądzi, że „bardzo trudno jest podać dokładne datowanie graffiti" (*a piece of graffito would be very difficult to date precisely*) (email Mon, 29 Nov 1999 11:04:23). Archeolog, prof. Graydon F. Snyder uważa, że są późniejsze niż konstantyńskie (***Ante-Pacem: Archa-eological Evidence of Church Life Before Constantine***, Mercer University Press, 1991 [2003], s. 72, https://books.google.pl/books?id=swtI9Cpyl3kC).

Katakumby. Zwolennik ukrzyżowania, historyk kościelny Henry H. Milman (1791-1868) w swej książce ***The History of Christianity*** (t. 3, 1840, s. 515) napisał, że katakumby rzymskie

„nie oferują **żadnego** przykładu ukrzyżowania".

The catacombs of Rome, faithful to their general character, offer no instance of a crucifixion, nor does any allusion to such a subject of art occur in any early writer.‡ Cardinal Bona gives the fol-

https://archive.org/details/historyofchrist03milm

George H. L. Pitt-Rivers (1890-1966):

„Ukrzyżowanie nigdy nie jest przedstawiane na malowidłach katakumbowych w ciągu pierwszych czterech wieków".

the year 683. The crucifixion is not represented in the Catacomb paintings at any time during the first four centuries. In this connection it must be remembered that crucifixion, or tying to a *Tau* cross and exposing the victim to a lingering death from thirst and exposure, usually after scourging on the Roman *furca*, was the Roman mode of executing a criminal, but the Gospel stories were written in Greek, or as in the Syriac Gospels, in the Syriac language.

The Riddle of the 'Labarum' and the Origin of Christian Symbols
Allen & Unwin, 1966, Rozdz. V: Archaeology, s. 65
https://archive.org/details/riddleoflabarumo0000pitt

Jakiekolwiek starożytne znaki interpretowane jako krzyż (nawet gdyby ich datowanie na I wiek n.e. było prawidłowe) *są potencjalnie problematyczne*, bo niełatwo jest rozstrzygnąć, czy na pewno są pochodzenia chrześcijańskiego, czy raczej pogańskiego. Pitt-Rivers uważa, że „nie ma niczego takiego, co można by wyróżnić jako specyficzne lub wyłącznie chrześcijańskie, a nie pogańskie lub żydowskie” (j.w., s. 69).

> The method of representing the crucifixion was arrived at by a slow and gradual process of development. The same is also true of other Christian symbols. To start with, according to the usually accepted theory of the beginnings of Christian art, in the paintings and the symbolism in the catacombs of Rome of the first three centuries there is nothing that can be distinguished as specifically or exclusively Christian rather than pagan or Jewish. So it can

IKONOGRAFIA

Staurogramy. Staurogramy pojawiają się w **P^{45}**, **P^{66}**, **P^{75}** (ok. 200-250), **P^{91}** (ok. 250-300). Występują też w koptyjskich i łacińskich mss (niektóre są częściowo niewidoczne w rkp).

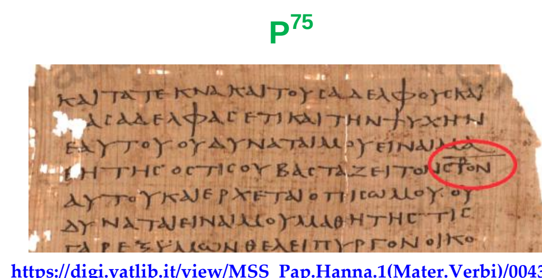
UWAGA: Tabela nie obejmuje wszystkich miejsc.

P^{66}	Jn 19:18 EC⳨AN	Jn 19:31	**P^{75}**	Łk 9:23; <u>14:27</u>; 24:7	**P^{91}**	Dz 2:36

P^{66}

P^{75}

https://digi.vatlib.it/view/MSS_Pap.Hanna.1(Mater.Verbi)/0043

Prof. Larry W. Hurtado uważa, że staurogram stanowi „najwcześniejsze dostępne wizualne nawiązanie do *ukrzyżowania Jezusa*” („The Staurogram in Early Christian Manuscripts: The Earliest Visual Reference to the Crucified Jesus?” w: Thomas J. KRAUS – Tobias NICKLAS (wyd.), ***New Testament Manuscripts: Their Texts and Their World***, Brill, Leiden 2006, s. 207 [207-226]). Tymczasem część uczonych nie podziela takiego wniosku.

Dr Calum Samuelson (Olivet Nazarene Univeristy w Bourbonnais, st. Illinois, USA) w swej pracy doktorskiej doszedł do następującego wniosku:

> „Dlatego, odpowiadając Hur[t]ado, staurogramu nie należy uważać za pełne przedstawienie Ukrzyżowania, ponieważ brakuje na nim osoby Jezusa. (...) **staurogram nie jest satysfakcjonującym normatywnym przykładem wczesnych przedstawień ukrzyżowania Chrystusa**”.

„The Graphic Icons of Anastasios of Sinai” (maj 2015)
https://digitalcommons.olivet.edu/theo_mact/1

Francuski uczony Jean de Savignac lansował teorię, że staurogramy są pogańskim zapożyczeniem, bo optycznie przypominają egipski hieroglif ☥ *ˁnḫ* (*ankh*), który znaczy „życie" (por. Kol 3:4).

„Chronique. Les Papyrus Bodmer XIV et XV"
Scriptorium, Vol. XVII, Nr 1/1963, s. 50-55
https://www.persee.fr/doc/scrip_0036-9772_1963_num_17_1_3163

Takie stanowisko podzielał dr Jan Stanisław Partyka (1954-2015) (Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej im. Kazimierza Michałowskiego Uniwersytetu Warszawskiego), epigrafik i bibliofil, znawca wczesnego chrześcijaństwa, uczestnik misji Centrum w Tell Atrib i Aleksandrii oraz szwajcarskiej misji w Kellia (Egipt). Jako autor hasła „Epigraphy" w ***The Coptic Encyclopedia***, red. Azis S. Atiya, t. 5, 1991, s. 1408, napisał:

> „Możemy zaobserwować przejście od ⳨ (początkowy lub końcowy; monogram konstantyński), który można rozumieć jako ☥ (zchrystianizowany ankh), do krzyża poprzez ⳩ (symbolu dla słowa **CTAYPOC** stauros)".

13, 18–20). We may observe the transition from the ⳨ (initial or final; the Constantinian monogram), which could be understood as ☥ (a Christianized ankh), to the cross by way of the ⳨ (symbol for ϲⲧⲁⲩⲣⲟϲ stauros).

WIĘKSZOŚĆ mss NT nie zawiera staurogramów. W IV wieku wyszły z użycia!

https://archive.org/details/TheCopticEncyclopedia6_20181123/The Coptic Encyclopedia_5

A zatem pogląd, że staurogramy nie są inwencją czysto chrześcijańską jest prezentowany w naukowej literaturze (w encyklopedii), zatem nie można go w żadnym wypadku zaliczać do sekciarskiego punktu widzenia.

Omawiając tę teorię, szkocki prof. Matthew Black (1908-1994) napisał:

> „Savignac przyznaje, że ma trudności z akceptacją pogańskiego symbolu przez religię zrodzoną z judaizmu. Chrześcijaństwo gnostyckie nie miało jednak takich skrupułów i umożliwiło wprowadzenie symbolu pogańskiego".

THE CHI–RHO SIGN – CHRISTOGRAM AND/OR STAUROGRAM? 321

the following order: ⳩ ⳨ ☥ ⳩.[1] Scriptural precedent or support for the connexion is sought at 1 Corinthians 1:18: ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ δύναμις θεοῦ ἐστιν, Colossians 3:4, ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, and in Johannine passages which make a similar connexion of Christ and life, e.g., 3:14, 7:28, 12:32, 33. Savignac admits a difficulty in the acceptance of a pagan symbol by a religion born out of Judaism. Gnostic Christianity, however, had no such scruples, and provided the channel for the introduction of the "pagan" symbol. Valentinus, who gives a central place to the Cross in his thought, has already associated it with the Tree of Life, as does also the gospel of Truth (f. IX, p. 18, X, p. 20). At f.X, p. 20, line 27 in the latter, the same contraction is found as in P75, P66, viz., CPOC, and Savignac maintains that the Egyptian *Ankh* sign is found on the last page of the Codex Jung.

BLACK, „The Chi-Rho Sign – Christogram and/or Staurogram"
w: W. Ward Gasque – Ralph P. M. Martin (wyd.)
Apostolic History and the Gospel, 1970, s. 321
https://biblicalstudies.org.uk/pdf/ahg/chi-rho_black.pdf

Inni uczeni również zgłosili swoje wątpliwości, np.

- Martijn LINSSEN, „How the staurogram turned into a stirhogram", 1 lipca 2021, s. 1-19, https://www.academia.edu/49455506/How_the_staurogram_turned_into_a_stirhogram,
- James David AUDLIN, „The Staurogram Reassessed", 2022, s. 3 (z 4), https://www.academia.edu/65222870/The_Staurogram_Reassessed).

Chociaż te mss NT ze staurogramami pochodzą z III wieku, nie należy bagatelizować, że:
❶ pojawiły się jakieś 150 lat po śmierci Jezusa;
❷ znaleziono je w Egipcie, co może wspierać teorię, że staurogramy zdradzają wpływ gnostycyzmu.

CZY W I WIEKU N.E. UKRZYŻOWANIE BYŁO NORMĄ NA TERENIE CESARSTWA RZYMSKIEGO? Zwolennik ukrzyżowania dr David W. Chapman uważa, że „można mówić o generalnej metodzie krzyżowania w praktyce rzymskiej" (***Ancient Jewish and Christian Perceptions of Crucifixion***, 2008, s. 30).

(1) While one might be able to speak of a general method of crucifixion in Roman practice, in fact there were many variations on execution by suspension, though the same Latin and Greek terms designate both the variations and the (hypothetical?) norm.

Dr Gunnar Samuelsson (Uniwersytet Goteborski) nie zgadza się z konstatacją Chapmana (***Crucifixion in Antiquity***, Tübingen 2011, s. 235):

„Po prostu nie było normy, nawet hipotetycznej. Mówienie o *ogólnej* metodzie ukrzyżowania w czasach rzymskich samo w sobie jest hipotetyczne. Chapman prawidłowo dostrzega problem różnorodności, ale mógł wyciągnąć za daleko idące wnioski z własnych obserwacji".

There was simply no norm, not even a hypothetical one. To speak of a *general* method of crucifixion in Roman times is itself hypothetical. Chapman observes correctly the problem of diversity, but he could have pushed the implications of his own observations several steps further.

Czy jest to tylko solowy głos wśród uczonych? Nie. Australijski katolicki prof. Gerald G. O'Collins (Gregorian University, Rzym), autor hasła „UKRZYŻOWANIE" w ***The Anchor Bible Dictionary***, napisał, że za czasów cesarstwa rzymskiego **„CZASAMI krzyż był tylko pionowym palem"**.

Under the Roman Empire, crucifixion normally included a flogging beforehand. At times the cross was only one vertical stake. Frequently, however, there was a cross-piece attached either at the top to give the shape of a "T"

hasło CRUCIFIXION
red. David N. Freedman, t. 1: A-C, 1992, s. 1208
https://archive.org/details/AnchorBibleDictionaryVol11992.rocs/AnchorBibleDictionary_vol_1_1992.rocs

John T. Carroll, profesor Nowego Testamentu w Union Presbyterian Seminary (uzyskał tytuł licencjata na Uniwersytecie w Tulsa oraz dyplom z teologii na Uniwersytecie Oksfordzkim. Tytuł doktora Nowego Testamentu uzyskał w Princeton Seminary. Wykładał religioznawstwo na Louisiana State

University oraz jako profesor wizytujący w Lutheran Seminary w Filadelfii, College of William and Mary oraz Randolph-Macon College) napisał:

„Nawet tam, gdzie dostępne są opisy metody ukrzyżowania, jest jasne, że żadna standardowa forma nie była powszechnie praktykowana".

Even where descriptions of the method of crucifixion are available, it is clear that no standard form was universally practiced. Were the

The Death of Jesus in Early Christianity
Hendrickson Publishers, Peabody 1995, s. 168
https://archive.org/details/deathofjesusinea0000carr

Emer. prof. Jouette M. Bassler (ur. 1942, Perkins School of Theology, Southern Methodist University, Ph.D. od Yale University, członek The Catholic Biblical Association of America, główna wydawczyni *Journal of Biblical Literature* w latach 1995-1999), pod hasłem „KRZYŻ", napisała, że w czasach rzymskich istniała praktyka wykorzystywania pala do celów egzekucyjnych. Jej zdaniem **„CZĘSTO dodawano poprzeczkę"**.

The procedure was subject to wide variation, especially under wartime conditions. The upright stake continued to be used, but frequently a crossbar was added across the top of the stake forming a T (later known as the Tau, or St. Anthony's cross). Condemned persons were nailed

hasło CROSS w: gł. wyd. Paul J. Achtemeier
The HarperCollins Bible Dictionary, San Francisco 1996, s. 212
https://epdf.pub/queue/harpercollins-bible-dictionary.html

Joel B. Green (ur. 1956), badacz Nowego Testamentu, teolog, prodziekan The Center for Advanced Theological Study (Centrum Zaawansowanych Studiów Teologicznych) oraz profesor egzegezy Nowego Testamentu w Fuller Theological Seminary w Pasadenie (st. Kalifornia, USA). W 2011 roku został redaktorem naczelnym New International Commentary on the New Testament (NICNT). Pełnił funkcję przewodniczącego rady The Society of Biblical Literature i członka zarządu Institute for Biblical Research. W swoim eseju stwierdza:

„Dowody literackie spoza Ewangelii wyraźnie pokazują, że jeśli chodzi o akt ukrzyżowania, Rzymianie nie byli niewolnikami żadnej standardowej techniki. Na przykład Józef Flawiusz, opisując oblężenie Jerozolimy przez armię rzymską, donosi, że 'żołnierze z wściekłości i nienawiści dla zabawy przybijali więźniów *w różnych pozycjach*' (W.Ż. 5.449-51)".

Literary evidence outside of the gospels makes it clear that, when it came to the act of crucifixion, the Romans were slaves to no standard technique. In describing the siege of Jerusalem by the Roman army, for example, Josephus reports that 'the soldiers out of rage and hatred amused themselves by nailing their prisoners in different positions' (*J.W.* 5.449–51). Elsewhere we learn

Esej „Ukrzyżowanie" (Crucifixion) w:
red. Marcus Bockmuehl, ***The Cambridge Companion to Jesus***
Cambridge University Press, Cambridge – New York 2001, s. 87
https://archive.org/details/cambridgecompani0000unse_j7a6

Paul Stevenson, tłumacz ***Little Watchman Translation of the New Testament*** (lipiec 2014), wyraził pogląd, że Rzymianie dodawali belkę poprzeczną **„czasami, ale rzadko"** (*sometimes, but rarely*):

Translation Notes

I aimed to make as literal a translation as possible while preserving the original intention and a consistent English reading.

The overriding principle of translation was to try to avoid any preconception and to just let the original Greek say whatever it says. Perhaps the most striking instance of this was the Greek word σταυρος (stauros) which has traditionally been translated as "cross". But that is not the meaning of the Greek word. It means a stake or pole. It could be part of a fence, or a door post. Of course the references in the New Testament are to do with the implement of execution used by the Romans. Historically though it seems that this was usually a simple stake which sometimes, but rarely, had a crossbar. We do not actually know whether the stauros on which Yeshua was executed had a cross bar or not. So, based on the text and the original meanings I have translated stauros as "stake". And equally the verb σταυροω (stauroo) which has traditionally been translated as crucify, (which came from Latin), but which literally means to execute by hanging/nailing to a stauros (stake), has been translated as "execute".

https://www.smashwords.com/books/download/444877/1/latest/0/0/little-watchman-translation-of-the-new-testament.pdf
(cytat jest na przedostatniej stronie)

Dla tłumaczy NT powinno być istotne to, że głos archeologii w sporze krzyż vs. pal nie ma arbitralnego charakteru, ponieważ jest niewyraźny i niepewny. Zatem *nolens volens* tłumaczom pozostaje bazować na ***filologii***. Jest to dla nich jedyny bezpieczny fundament, bo słowo *stauros* zostało użyte w I wieku przez *naocznego świadka* egzekucji Jezusa – Jana i 3 innych chrześcijan (Mateusza, Łukasza i Pawła). Analiza tego terminu wiedzie do wniosku, że *stauros*, podobnie jak *ksylon*, to termin generyczny, NIE TECHNICZNY. Tłumacze myślący bezstronnie powinni być szczególnie zainteresowani tym, czy dysponujemy *bezspornymi* dowodami archeologicznymi, że Jezus umarł na krzyżu. Takowych nie ma.

MATERIAŁ DODATKOWY

Mało znany argument z dzieła Flawiusza. Według 1Krn 10:10 Filistyni „*przymocowali* [תקעו] jego [Saula] czaszkę w domu Dagona". Co ciekawe, **żyjący w I wieku n.e.** Józef Flawiusz, opisując to zdarzenie, donosi: „a zwłoki ***przybili*** **do murów** miasta Betsanu" i w tym miejscu użył formy czasownika ***anastauroō*** (***Dawne dzieje Izraela***, Część 1, Księga szósta, Rozdział XIV:8 [374], s. 316).

374 8. Rankiem Filistyni podczas obdzierania trupów nieprzyjacielskich natknęli się na
1 Sm 31,11 ciała Saula i jego synów; odarli je i odrąbali ich głowy, a potem rozesłali wieść po całej
krainie o zagładzie wrogów. Cały ich oręż złożyli w świątyni Astarty,[148] a zwłoki przybili
375 do murów miasta Betsanu, które dziś zwie się Scytopolis. Kiedy jednak mieszkańcy miasta

Ks. I—XIII przełożył Zygmunt Kubiak
Ks. XIV—XX przełożył Jan Radożycki

8. Τῇ δ᾽ ἐπιούσῃ σκυλεύοντες οἱ Παλαιστῖνοι τοὺς τῶν πολεμίων νεκροὺς ἐπιτυγχάνουσι τοῖς τοῦ Σαούλου καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ σώμασι, καὶ σκυλεύσαντες ἀποτέμνουσιν αὐτῶν τὰς κεφαλάς, καὶ κατὰ πᾶσαν περιήγγειλαν τὴν χώραν πέμψαντες ὅτι πεπτώκασιν οἱ πολέμιοι. Καὶ τὰς μὲν πανοπλίας αὐτῶν ἀνέθηκαν εἰς τὸ Ἀστάρτειον ἱερόν, τὰ δὲ σώματα ἀνεσταύρωσαν πρὸς τὰ τείχη τῆς Βηθσὰν πόλεως, ἣ νῦν Σκυθόπολις καλεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἤκουσαν

Zauważmy do czego ‘przybito' zwłoki? Nie był to *stauros*, lecz **mur**! Dr Gunnar Samuelsson, po uważnym przestudiowaniu wszystkich miejsc występowania słowa *stauros* w dziełach Flawiusza, oświadczył (***Crucifixion in Antiquity***, s. 110):

„Użyte przez Flawiusza słowo σταυρός nie znaczy „krzyż" (†)".

both execution by suspension and suspension of corpses.[261] The suspension tool is σταυρός. σταυρός as used by Josephus does not mean "cross" (†). σταυρός appears to be a (wooden) pole of any kind on which a living or dead person is suspended. The use of προσηλοῦν in combination with

Aspekt filologiczny. Wszystko, co można wydusić w ramach filologicznych oględzin terminu *stauros* i jego form czasownikowych to to, że w NT oznacza on stojący drewniany przedmiot, nie *dwie* belki. Popularne od wieków twierdzenie, że *stauros* należy rozumieć w NT jako „krzyż", załamuje się na **Mt 27:32, Mk 15:21, Łk 23:26, Jn 19:17**.* Jeśli ktoś akceptuje założenie, że na Golgocie stał już wbity w ziemię pal, to nie powinien sądzić, że Jezus przyniósł tam *dwie* belki, bo wtedy mielibyśmy do czynienia z… *trzema* belkami! Bardzo wątpliwe jest również, czy zdołałby fizycznie przenieść dwie ciężkie belki z Pretorium na Golgotę. Nawet jeśli ktoś chce trzymać się tezy, że Jezus zginął na krzyżu, powinien rozumieć, że przynajmniej w **Mt 27:32, Mk 15:21, Łk 23:26, Jn 19:17** słowo „krzyż" nie ma racji bytu już *z samych tylko względów logicznych*!

---

* Wielu uważa te miejsca za przykład synekdochy, ale, jak zauważa tłumacz Wolfgang Einert, Ewangelista Jan użył słowo *stauros* zarówno w odniesieniu do niesionego narzędzia egzekucyjnego (19:17), jak i tego, na którym wisiał Jezus (19:25) (EINERT, „Pfahl oder Kreuz? [Pal czy krzyż?]", 2016, s. 2, https://www.bibelthemen.eu/bibelthemen/pfahl.pdf). Einert opracował całkowicie bezkrzyżowy niemiecki przekład ***Das Neue Testament: Grundtextnahe Übersetzung***, 2013, który dostępny jest tutaj: https://www.bibelthemen.eu/buecher.html#nt-online.

Mt 27:32 w dziele Szem-Toba. Warto rozważyć ten tekst, czytamy w nim bowiem:

> A wychodząc z miasta napotkali pewnego męża, który nazywał się Szymon Kananejczyk. I przymusili go do niesienia pala (הצליבה *ha-celiwa*) [[to znaczy pala z poprzeczką (השתי וערב *haš-šeti we-ʻēreb̲*)]] (moje tłumaczenie).

Gdyby to, co niósł Szymon, miało znaczenie „krzyż”, wtedy wstawka eksplanacyjna Szem-Toba byłaby zbędna. Jeżeli potraktujemy MtSzTb jako przekład z greki, to dla żydowskiego tłumacza tej Ewangelii *stauros* nie miał znaczenia „krzyż”, a jeśli mamy tu do czynienia z wariantem odzwierciedlającym w jakimś zakresie oryginalną kompozycję hebrajską EwMt, to glosa Szem-Toba świadczy o tym, że w środowisku żydowskim pojawiła się w którymś momencie potrzeba ukucia wyrażenia, które miałoby znaczenie „krzyż”. W moim polskim przekładzie, w przypisie do Mt 16:24, gdzie po raz pierwszy występuje zwrot *haš-šeti we-ʻēreb̲*, zanotowałem:

> **a** Hebr. השתי וערב *haš-šeti we-ʻēreb̲*, dosł. „osnowa i wątek”. Ten idiom nawiązuje do okoliczności, że jedne nici w materiale są ułożone wzdłuż, a drugie w poprzek (Kpł 13:58), a więc przekazuje ideę skrzyżowania. Rabini żydowscy ukuli zwrot *haš-šeti we-ʻēreb̲* (pal z poprzeczką) z niechęci do używania terminu „krzyż” (zob. wstawkę w 27:32), ale ten zwrot z całą pewnością nie funkcjonował w I wieku n.e., lecz w *późniejszym* języku hebrajskim. ⇨App 13. Wstawka kopisty: **to znaczy ofiaruje siebie na śmierć**. ⇨App 14.

App 13

Hebrajski zwrot שתי וערב (*haš-šeti we-ʻēreb̲*)

Powyższy hebrajski zwrot pojawia się w EMSZT tylko w 16:24 (i 1 raz we wstawce kopisty w 27:32). Nie występuje nigdzie w ST[1] i zaczął funkcjonować w pismach rabinicznych późniejszej daty.[2] W *Talmudzie* i *Misznie* terminy te odnoszą się często do kierunku poziomego i poprzecznego, dlatego ukuto z nich nowe wyrażenie określające krzyż, gdy ten stał się symbolem chrześcijaństwa. Jego obecność w EMSZT niestety nie rzuca światła na kształt narzędzia egzekucji, na którym zginął Jezus, dlatego analiza tego hebr. wyrażenia nie może nam pomóc w rozstrzygnięciu, czy egzekucji Jezusa dokonano na szubienicy, krzyżu czy palu.

Warto zwrócić uwagę na to, że w Mt 27:32 po słowie *celuw* kopista postanowił zamieścić wstawkę eksplanacyjną. Czytamy tam o Szymonie Kananejczyku:

I przymusili go do niesienia pala	ואנסוהו שיוליך הצליבה
{tzn. pala z poprzeczką}	{ר״ל השתי וערב}

[1] ST nie zawiera niczego takiego, co dowodziłoby, że Jezus umarł na krzyżu. Thomas James Thorburn wyjaśnia: „Często podnoszona próba identyfikacji hebrajskiego słowa תָּו (Tau) z greckim słowem *σταυρός* w znaczeniu „krzyż”, została stanowczo potępiona przez doktora Cheyne, który zauważył: "Niestety, idea ‘krzyża’ (*σταυρός*) kryjąca się za słowem תָּו nie ma uzasadnienia ani w jego etymologii (zob. *Ges-Buhl*) ani w sposobach jego zastosowania. *Taw* właściwie oznacza plemienny lub religijny znak i został użyty w Ezech. 9:46 [powinno być: 9:4,6] w odniesieniu do doniosłego znaku religijnego na czole oraz w Joba 31:35 (o ile tekst jest poprawny) jako podpis. Żaden Żyd nie użyłby słowa תָּו jako odpowiednika dla *σταυρός*, choć *crux commissa*, mający kształt litery T, bywa często odnoszony do krzyża przez wczesnych pisarzy jako mistyczne Tau (*Enc. Bib.*, hasło „Cross”, szp. 7)"” (**The Mythical Interpretation of Gospels: Critical Studies in the Historic Narratives**, Charles Scribners and Sons, Lake Forest 1916, s. 284, 285, https://archive.org/details/MN41940ucmf_1 [27-10-2014]).

[2] „עֵרֶב (...) 1) (...) [W późniejszym języku hebrajskim שתי וע׳ *krzyż*, symbol chrześcijaństwa]” (Marcus Jastrow, **A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literatures**, W. Drugulin, Leipzig /Lipsk/ 1903, s. 1111). Por. Horatio B. Hackett (wyd.), współpraca: Ezra A. Abbot, **Dr. William Smith’s Dictionary of the Bible** (wyd. zrew.), t. 1 [z 4]: A to GENNESARETT, LAND OF, Boston: Houghton, Mifflin and Company – Cambridge: The Reverside Press, 1883, hasło CROSS, s. 508 [508-511]). Pere Casanellas – Harvey J. Hames, „A Textual and Contextual Analysis of the Hebrew Gospels translated from Catalan”, *Melilah – Manchester Journal of Jewish Studies*, Vol. 11, 2014, s. 78 [68-81], http://cbcat.abcat.cat/pdf/CasanellasP-HamesH_HebrewGospelsTranslatedFromCatalan.pdf [7-06-2017].

Gdyby w XIV wieku słowo צלב faktycznie znaczyło „krzyż”, wtedy dodanie komentarza „to znaczy pala z poprzeczką” byłoby *zbędne*. A zatem jego obecność niewątpliwie wskazuje na **nieprecyzyjne** znaczenie tego terminu.

Ksylon. To samo narzędzie, na którym umarł Jezus, w NT opisano 5 razy greckim terminem *ksylon*. Na tłumaczy NT w mniejszym stopniu wpływa teologia przy tłumaczeniu tego słowa, gdyż znacznie częściej używają oni w przekładzie termin „drzewo” niż „krzyż”. W Gal 3:13 mamy cytat Pwt 21:22,23, z którego wynika, że Jezus zawisł na *ksylou* jako odpowiedniku hebr. słowa *‘ec*. Chyba żaden tłumacz Biblii nie użył terminu „krzyż” w Pwt 21:22, 23, a nawet jeśli jakiś tłumacz użył, to ewidentnie wprowadza w błąd czytelników.

Czy 521 tłumaczy należy posądzić o bagatelizowanie głosu archeologii?

Może najpierw podam listę tych tłumaczy.

kolor **czerwony** = tłumacz katolicki

ZUPEŁNIE BEZKRZYŻOWE	CZĘŚCIOWO BEZKRZYŻOWE		
1. B. Borba	1. O. J. Kwon	150. D. Sindlinger	302. J. Konijnenburg
2. G. Chaves	2. R. L. Sawyer	151. A. Cordes	303. G. F. Griesinger
3. Y. E. Ogando	3. I. Roe	152. A. F. Werner	304. G. B. Winer
4. *Bíblia Bessorah*	4. R. Kuhlmann (niemiecki)	153. J. Parker	305. J. A, von Krapf
5. *Abarim Interlinear Greek/English NT*	5. *Biblia Guia*	154. A. Williams	306. F. S. S. Miguel
6. *Dabar Yahuah – Yahuah Scriptures*	6. A. ben Mordechai	155. *Groot nieuws Bijbel*	307. G. R. Nyländer
7. *Truth Scriptures. Bariyt Hadash*	7. F.-X. Mercorelli	156. J. G. van der Waat – S. J. Joubert	308. C. F. Preiss
8. A. Dorociński	8. D. H'Notsari	157. R. Looker	309. J. J. Stolz
9. *Divine Name Holy Bible*	9. M. Pennock	158. J. P. F. Pontes	310. E. F. C. Oertel
10. *Yah Scriptures*	10. J. Corrêa de Oliveira	159. *En Levende Bok*	311. G. W. Horner
11. W. S. Ladeia	11. C. L. Zoutendijk	160. A. Ben Oved	312. J. D. Landels malo
12. *Las Escrituras*	12. K. Ben Yishrael	161. Y. Aharoni	313. D. Ginsburg – I. Salkinson
13. J. A. Robertson	13. C. E. Pender	162. J. Henson	314. J. W. Colenso
14. *Magalah* 𐤄𐤔𐤓𐤋𐤄 𐤀𐤕 (html/epub)	14. *A Felkent Jahósuának* (Mt, węgierski)	163. *Nieuwe Bibelvertaling*	315. E. Reuss
15. F. C. Bereano	15. S. R. Niglio	164. *TNIV*	316. A. Campbell
16. T. Yap-Rendon	16. P. Espagne	165. P.-É. Langevin	317. W. B. Crickmer
17. J. Endow	17. J. E. S. Cesário	166. D. A. Ben Hayyim	318. H. A. Schott
18. F. H. Ayala	18. R. K. Lisemby	167. A. Odincow – A. Belinskij	319. S. Henshall
19. M. Oetermann	19. C. Cunha	168. F. E. E. Strohm	320. J. C. R. Eckermann
20. S. Otto	20. S. Ruden	169. B. Hurault angielski	321. Gaster Hebrew MS 1616
21. T. Ben Derech	21. *Escrituras Sagradas, com os Nomes Sagrados Yauh e Yausha*	170. E. H. Peterson	322. T. Yeates
22. D. W. Merrick (tagalski)	22. A. Iannaccone	171. D. F. McCorkle	323. R. Darling
23. W. Ladroner	23. P. Goniszewski	172. M. Lucado	324. J. B. Babor
24. B. Ben Yisrael López	24. *The Life and Ministry of Yeshua the Messiah*	173. F. Janzen	325. J. C. W. Augusti
25. R. Z de Souza	25. *Nowy Przekład Dynamiczny: Dobra Wiadomość o ratunku w Chrystusie*	174. E. Ransom – D. Skytta	326. J. O. Thieß
26. A. Ben Oved (hiszp. z greki)	26. M. Scheafer	175. R. Wills	327. C. Vollbeding
27. R. Piloto	27. F. Guigain	176. R. Vincent jr.	328. H. G. Reichard
28. D. Perek	28. *El Libro de Yeshua / Jesús*	177. T. L. Hackett	329. R. Caddick
29. J. Luiz	29. D. M. Boerger	178. J. S. Trimm	330. G. S. Jaspis
30. T. Seid	30. H. A. Tófolo	179. R. M. Stendall	331. J. E. C. Schmidt
31. J. Elijah	31. יהוה *Sacred Scriptures*	180. J. Dupont – S. Lyonnet	332. F. Ximenez
32. H. Dekker	32. S. R. Marlowe	181. V. S. Herrell	333. W. A. van Vloten
33. *Praise Yahuwah Scriptures*	33. D. M. Boerger	182. P. Létourneau–P. Monnie–D. Marguerat	334. S. F. N. Morus
34. *Sefer Mazoret Besorah Yohanan Meir*	34. J. McGuffin	183. *Da Jesus Book*	335. A. P. de Figueiredo
35. K. J. Sykta	35. D. H. King	184. L. A. Schökel	336. S. Mutschelle
36. A. Ceballos	36. R. S. Marçal	185. N. Nettleton	337. J. L. Vögeli
37. T. Martinez	37. L. Mebust	186. B. C. Johnson – B. D. Baker	338. J. M. Witte
38. C. Hill	38. *The Hebrew Names 'Plus' Version*	187. *The Clear Truth Bible*	339. K. F. Bahrdt
39. J. Peraza	39. C. Fredrickson	188. *La Bible* (2001)	340. E. Harwood
40. J. Wilson	40. *Carta a los Gálatas*	189. R. W. Johnson	341. ?. Mortimer
41. *Paráfrasis de la Santa Biblia*	41. J. B. Prendes – A. L. Piedra	190. K. Berger – C. Nord	342. H. C. I. Frommann
42. *Holy Bible* hmong	42. C. Bucherer	191. *Nya Testamentet*	343. A. Norrelius
43. M. W. Corneillie	43. J. ben Wilhelm	192. *International Children's Bible*	344. J. Kemper
44. C. F. Castleberry jr.	44. M. T. Wilson	193. E. M. Nieto	345. F. Kuyper
45. C. Sparkes	45. S. Ben Szimon	194. M. A. Prost jr.	346. F. A. Christian hebrajski
46. D. Dordoni	46. E. Pinho	195. B. & L. Hurault francuski	347. F. A. Christian łaciński
47. B. Armstrong	47. E. L. Martin?	196. D. E. James	348. W. Robertson
48. E. S. G. Araújo	48. *Habrit Hakhadasha/Haderekh*	197. *Brit Hadasha*	349. D. Jerosomilitano
49. T. M. Walker	49. R. Gordon	198. K. L. Barker	350. E. Hutter
50. L. Rothenberger jr.	50. J. W. M. Sabelis	199. B. Carlson	351. C. Neander
51. D. Soares – I. F. de Carvalho	51. *The Gospels of Jesus*	200. *Nádej pre každého*	352. F. Peters
52. D. R. Gregg	52. T. R. Jennings	201. NT w hiligajno	353. W. Herbst
53. P. E. Goble (NCBM)	53. E. W. Deibler	202. R. Jeffrey	354. C. de Reyna
54. J. Ramos	54. E. Wolski	203. Jon Madsen	355. P. Trubar
55. Y. Zeev	55. J. A. Brown	204. *Bibelen på hverdagsdansk*	356. S. Münster
56. R. Hall	56. R. J. Ajay	205. *Kirkkoraamattu*	357. S. Châteillon francuski
57. D. Nikao	57. T. Robinson	206. H. Jahn	358. S. Châteillon łaciński
58. *Il Patto Rinnovato*	58. J. Bariova	207. G. Gander	359. MSS Vat.ebr. 100
59. P. Stevenson	59. *Biblia Galega Restaurada*	208. A. Kuen	
60. „Shalomon de la maison de Yahweh”		209. *Współczesny przekład*	
61. D. Scott		210. *NT-Contemporary English Version*	
62. *The Orthodox Hasidic Yiddish Bible*		211. R. G. Escalante	
63. *Apostolic Scriptures*			
64. M. Moreno			
65. E. S. Johnson III			
66. D. W. Merrick (angielski)			

67. G. Courtieu (francuski)
68. G. Uriyah
69. *The Pentateuch of Yahshua*
70. Y. ben Peretz
71. *a-Брит а-Хадаша в редакции NEV*
72. D. Tisher
73. J. K. McKee
74. J. D. T. de Silveira
75. *Igereft Jaibrim*
76. B. M. Zolman
77. Y. Jaím
78. *Peshitta – Brit Hadasha*
79. *Yahweh's Scriptures For Salvation*
80. J. Wahl khosa
81. R. Estes
82. A. Jordly
83. D. L. Purkey
84. L. White
85. N. Joachim
86. W. H. Sanford
87. W. Einert
88. J. D. BeDuhn
89. Y. E. Ben Avraham hiszpański
90. C. Barales
91. *Messianic Scriptures: SNE*
92. *The Scriptures for the Whole House*
93. *La Restauración del Pacto de יהוה*
94. F. Carr
95. przekład Disciples of Yeshuwa'
96. M. Kibutz
97. G. Wilson
98. J. M. Wine
99. Y. ben Medel
100. *Restoration Study Bible*
101. D. Gruber
102. L. R. Riehl
103. *Nuevo Testamento Interlineal*
104. J. A. Álvarez Rivera
105. S. Altaf
106. *Escrituras Sagradas*
107. *The Halleluyah Scriptures*
108. D. R. Darnell
109. S. Łuczkiewicz
110. M. de Bruijn
111. S. Bentsion
112. P. Stanford
113. A. Vianello
114. J. H. Snyder
115. M. Y. Koniuchowsky
116. F. H. Baader
117. M. H. Miller
118. D. Garcia
119. M. D. Eldridge
120. J.-M. V. Cangh – A. Toumpsin hebrajski
121. J.-M. V. Cangh – A. Toumpsin francuski
122. James Madsen
123. J. Meyer
124. J. Wahl afrykanerski
125. T. Effren
126. Y. Ben-David
127. D. Ascunce
128. *The Word of Yahweh*
129. W. J. Schenck jr.
130. *Messianic Authorised Version*
131. R. C. Bethea
132. *HaDavar– Vertaling 6000*
133. J. Wheeler
134. V. Capel
135. C. J. Koster
136. J. O. Meyer
137. *Przekład Nowego Świata*
138. P. E. Goble (OJB)
139. R. B. Banfield
140. *The Christian Bible*
141. D. H. Stern
142. M. Cole
143. *Mateyo*
144. J. L. Döhne
145. *I-Testamente entsha*
146. W. B. Boyce
147. N. Adams
148. H. B. Hackett
149. T. Fry – G. B. Collyer
150. *Igret 'al Ha-Ibrim*
151. G. Kalmár
152. J. H. Callenberg hebrajski
153. J. H. Callenberg jidysz
154. F. A. Christian hebrajski
155. A. Réal
156. G. B. Jona
157. G. Thúri
158. T. Fabricius
159. R. Clarke (Emmanuel College MS 90)
160. G. Mayr
161. J. Klaj
162. R. Bruarne

60. *Słowo Życia-NT (2016)*
61. E. T. Pooler
62. V. Egle lotewski
63. R. Gaytant
64. O. BenYah
65. B. Simmons
66. M. K. Hill
67. A. M. Niblick-Baxley Glass
68. M. E. Lewis
69. *Bíblia Livre*
70. J. Biermanski
71. J.-P. Goethals
72. T. Nilsson
73. J. Nunes
74. R. Geide
75. R. Ferreira
76. N. F. Ogan
77. I. Takacs
78. *Življenje z Jezusom*
79. T. Stockdale
80. J. P. Mitchell
81. W. Smith
82. R. K. Moore
83. K. Haacker
84. *Bíblia de Estudo NTLH*
85. T. G. McElwain
86. *Scriptura*
87. C. Van der Pool
88. *Easy-to-Read Version*
89. *Новий Заповіт: Сучасною мово*
90. T. Levänen
91. *Evanghelia după Matei*
92. T. Rose
93. Y. E. Ben Avraham – K. J. P. Gavazza portug.
94. D. W. Dyer
95. Jarival
96. J. Shermann?
97. S. da Silva angielski
98. S. da Silva portugalski
99. M. Yereq
100. K. M. Hartfield
101. D. Czekalski
102. A . G. Roth
103. E. S. Oliveira
104. N. L. Van Fosson
105. *Droga Jezusa. Ewangelia Łukasza*
106. G. C. Coetzee
107. M. Carijo
108. D. M. Pinto
109. *Gospel Wey Jon Rite*
110. *Die Bibel. NGÜ*
111. L. T. Vosen
112. R. Roberg
113. B. Kahl
114. *The Voice New Testament*
115. S. Rives
116. B. H. Kuzniecow
117. *Brit Jadashá – Nuevo Pacto*
118. V. N. Alexander
119. M. Portes?
120. M. Dreyer
121. J. Adler
122. *Las Sagradas Escrituras*
123. J. Ayers
124. W. R. Harwood
125. J. B. Paulino – D. Diógenes
126. *Sefer Bessorat HaIvrim*
127. *HaBrit Chadashah*
128. B. Floria
129. *Pure Scriptures*
130. *Basis Bibel*
131. *Свето Писмо*
132. S. Walch
133. J. E. Shen
134. D. E. Stanton
135. D. Esposito
136. R. C. de Cunha
137. H. Grimme
138. A. F. Mendiola
139. W. R. Finck jr
140. R. Werner
141. F. Ritzhaupt
142. J. W. Mealy
143. *Israeli Authorized Version*
144. E. Szasz
145. M. D. Harness
146. M. Meiser
147. W. Vosloo
148. E. Nierop
149. C. P. Quitevis

212. NT w języku songe
213. H. W. Cassirer
214. *REB*
215. C. Estes
216. A. Edington
217. A. M. Méndez
218. *Słowo Życia-NT (1989)*
219. G. Howard
220. Y. Hawkins
221. A. Hirniak
222. B. C. Johnson
223. O. Bauernfeind
224. V. G. Beers
225. A. J. Levoratti – A. B. Trusso
226. J. Mateos
227. *Einheitsübersetzung*
228. P. de Beaumont
229. É. Osty – J. Trinquet
230. R. Ricciardi & B. Hurault hiszpański
231. D. Klingensmith
232. J. M. Bruguera – R. M. Díaz
233. *Dios Llega al Hombre*
234. C. Jordan
235. A. Cressman
236. F. F. Bruce
237. J. Zink
238. G. Stählin
239. E. C. Dymond
240. W. K. Grossouw
241. Š. Porúbčan
242. E. Gunnes
243. P. O. Schjøtt
244. J. Leal
245. A. Viard
246. J. M. G. Ruiz
247. A. Masson
248. A. E. Tricot
249. D. M. Stanley
250. J. B. Phillips
251. H. Schonfield
252. M. Soares
253. J. L. Lilly
254. P. Schindler
255. E. Vernon
256. F. D. Johnstone
257. A. B. Traina
258. F. Pfäfflin
259. H. W. Beyer
260. J. M. Bover – F. C. Burgos
261. *New English Bible*
262. G. Verkuyl (wyd. 1945)
263. S. Hoffmeyer – A. Blenker
264. R. A. Knox
265. F. Amiot
266. J. L. Brun
267. E. N. Fuster – A. Colunga
268. *Confraternity NT*
269. G. W. Wade
270. *Magdeburger Bibel*
271. *E Testament Nobo*
272. M. Goguel – H. Monnier
273. W. Jünemann Beckschäfer
274. S. Konstantin-Hansen
275. A. E. Knoch
276. A. Steinmann
277. H. Oort
278. J. B. Lightfoot
279. J. W. Bright
280. E. Lund
281. J. Moffatt
282. G. B. Stevens
283. Ms. Hebr. 8° 751
284. G. R. Noyes
285. F.-H. Delaunay
286. G. A. Freytag
287. S. C. Malan
288. J. M. Kemble (1)
289. J. M. Kemble (2)
290. J. M. Kemble (3)
291. J. M. Kemble (4)
292. *Sango Iam. Ya Matiu e lĕndĕkidi*
293. W. W. Skeat
294. W. Anderson
295. H. Woodruff
296. J. H. R. Biesenthal ?
297. B. Thorpe
298. J. K. Pfenninger
299. A. Goeschen
300. W. Greenfield
301. H. A. W. Meyer

Odpowiedź brzmi: nie można. Taka konstatacja nie ma sensu, bo nie ma żadnych *niezbitych (bezdyskusyjnych)* dowodów archeologicznych z I wieku, że Jezus umarł na krzyżu. Raczej należy zakładać, że oni dobrze rozumieją, iż w tłumaczeniu Biblii należy preferować głos filologii i nie wczytywać poglądu opartego na niepewnej tradycji.

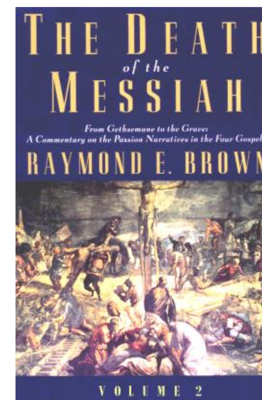
Znany katolicki teolog Raymond E. Brown (1928-1998) napisał:

„Angielski termin „krzyż" determinuje nasze pojmowanie, bo wywołuje obraz dwóch wzajemnie przecinających się linii. Ani greckie słowo *stauros*, ani łacińskie *crux*, niekoniecznie ma takie znaczenie: oba **odnoszą się do pala**, do którego ludzie mogli być przytwierdzeni w różny sposób i opisywać nabicie, powieszenie, przybicie i przywiązanie".

Not a word is reported about the form of the cross, about how he was affixed, about the amount of pain. Indeed, in Matt the crucifixion is subordinated to the division of clothes, and in John, to the naming of the site. In Luke and John the crucifixion of Jesus and the crucifixion of the two criminals get the same amount of attention. Thus in what follows we are heavily dependent on evidence from outside the NT.[22]

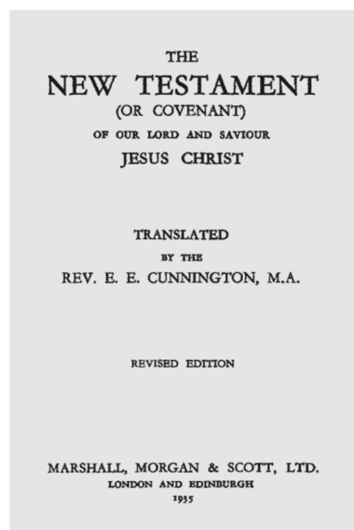
Crucifixion in General. The English term "cross" prejudices our understanding, for it gives the image of two lines crossing each other. Neither the Greek *stauros* nor the Latin *crux* necessarily has that meaning; they both refer to a stake to which people could be attached in various ways: impaling, hanging, nailing, and tying.[23] Using a stake to impale would normally kill the victim instantly or quickly. Using a stake or pole to crucify would normally effect a slow death since no vital organ would be pierced.

The Death of the Messiah From Gethsemane to the Grave
t. 2, Yale University Press, New York 1998, s. 945
https://archive.org/stream/deathofmessiahvo00raym

Tłumacz NT, pastor Edward E. Cunnington (baptysta), napisał:

„Słowo 'krzyż' jest naszym tłumaczeniem (pochodzącego z Wulgaty słowa 'crux') greckiego słowa 'stauros', które znaczy pal, słup lub palik. (...) Stwierdzenie, że nasz Pan został 'ukrzyżowany' na pojedynczej pionowej belce, ze złożonymi nad głową rękami, doskonale pasowałoby z narracją ewangelii; **i bynajmniej nie ma to nic wspólnego z żadnym artykułem wiary**".

THE
NEW TESTAMENT
(OR COVENANT)
OF OUR LORD AND SAVIOUR
JESUS CHRIST

TRANSLATED
BY THE
REV. E. E. CUNNINGTON, M.A.

REVISED EDITION

MARSHALL, MORGAN & SCOTT, LTD.
LONDON AND EDINBURGH
1935

XII

CROSS, CRUCIFIXION

The word 'cross' is our translation (derived from the Vulgate 'crux') of the Greek word 'stauros,' which means a stake, pole, or post. The Romans, and others,

522

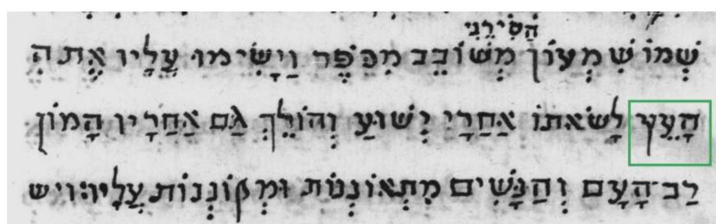
and horizontal piece. To say that our Lord was 'crucified' on a single upright beam, the hands being brought together over the head, would be in perfect harmony with the gospel narrative; and does not affect in the least degree any article of faith.

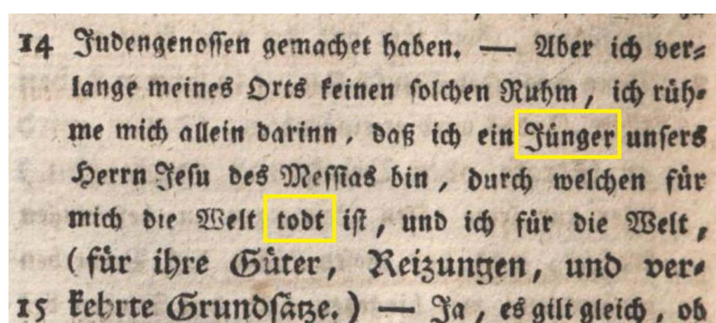
The New Testament (or Covenant) of our Lord and Saviour Jesus Christ
Appendix 12, London-Edinburgh 1935 (wyd. zrew.), s. 522, 523
https://archive.org/stream/TheNewTestamentForEnglishReaders AlfordH.rOpts/061CunningtonEE 1935-opt

Czy 521 tłumaczy należy posądzić o tendencyjność? Gdyby tak było, wtedy taki zarzut należy postawić między innymi **56 KATOLICKIM TŁUMACZOM**, a zwłaszcza 16 z nich, ponieważ użyli takie samo słowo jak w PNŚ, mianowicie „pal”. Są to:

stauros

1673	André Réal	עֵץ *ʼēc*	**drzewo**	Łk 23:26
1791	Joseph Anton von Krapf	ich ein **Jünger** unsers Herrn Jesu	jestem **uczniem** naszego Pana Jezusa	Gal 6:14
1953	Peter Schindler	**Marterpæl** **Galgen**	**pal męki** **szubienica**	Mt 10:38; Mk 8:34 Flp 2:8
1960	Alceu Masson	**madeiro**	**drewno/słup**	Jn 19:19
2005	Jean-Marie Van Cangh, Alphonse Toumpsin	**gibet** ■ תְּלִיָּה *tᵉliyā*	**szubienica**	konsekwentnie

שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן מִשּׁוּבוֹ מִכְּפָר (הַקִּירֵינִי) וַיָּשִׂימוּ עָלָיו אֶת־הָ
הָעֵץ לְשָׂאתוֹ אַחֲרֵי יֵשׁוּעַ וְהוֹלֵךְ גַּם אַחֲרָיו הָמוֹן
רַב הָעָם וְהַנָּשִׁים מִתְאוֹנְנוֹת וּמְקוֹנְנוֹת עָלָיו: יֵשׁוּעַ

14 Judengenossen gemachet haben. — Aber ich ver-
lange meines Orts keinen solchen Ruhm, ich rüh-
me mich allein darinn, daß ich ein Jünger unsers
Herrn Jesu des Messias bin, durch welchen für
mich die Welt todt ist, und ich für die Welt,
(für ihre Güter, Reizungen, und ver-
15 kehrte Grundsätze.) — Ja, es gilt gleich, ob

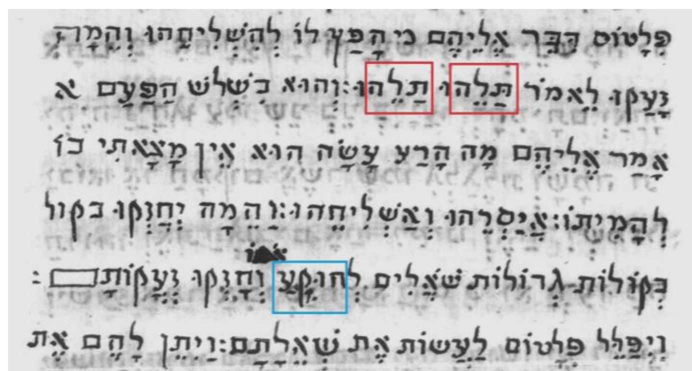
Saa kaldte han Folkemassen sammen og sagde til baade den og sine 34
Lærlinge:
»Hvis nogen er sindet at være min Tilhænger,
maa han sætte Hensynet til sig selv tilside, gaa i mit Fodspor
og være villig til at ende paa Marterpælen.

Ora, Pilatos escrevera um título* com a causa da condenação e mandara colocá-lo no alto do madeiro, acima da cabeça de Jesus. Estava escrito no título: “Jesus Nazareno, Rei dos Judeus”.*

30 sauve-toi toi-même en descendant du gibet ».
31 Et ainsi, même les chefs des prêtres,
le bafouaient [en parlant] entre eux avec les scribes et disaient :
« Il en a sauvé d’autres, et lui-même il ne peut se sauver.
32 O Messie, ô Roi d’Israël,
descends maintenant du gibet, et nous verrons et nous croirons ».

stauroō

1673	André Réal	תלה *tāla* תלה בעץ *tāla be-‘ēc* התלות *ha-tālut* הוקע *hoqa‘*	**powiesić** **powiesić na drzewie** **powieszenie** **potępienie**	Łk 23:21[x2],32 Łk 24:7,20 Dz 2:36; 4:10 Łk 23:23
1791	Anton von Krapf	**todt**	**martwy**	Gal 6:14
1991	Barclay Newman[?] (NT-CEV)	**put to death** **nail** **kill** **dead**	**stracić** **przybić** **zabić** **martwy**	Łk 23:23 Jn 19:32 Gal 5:24 Gal 6:14b

פלטוס דבר אליהם כי חפץ לו להשליחהו והמרו
צעקו לאמר תלהו תלהו: והוא כשלש הפעם א
אמר אליהם מה הרע עשה הוא אין מצאתי בו
להמיתו: איסרהו ואשליחהו: והמה יחזקו בקול
בקולות גדולות שאלים לתוקע וחזקו צעקותם:
ויפלל פלטוס לעשות את שאלתם: ויתן להם את

and take their bodies down. 32The soldiers first broke the legs of the other two men who were nailed there. 33But

23The people kept on shouting as loud as they could for Jesus to be put to death. 24Finally, Pilate gave in. 25He

any of these ways. 24And because we belong to Christ, we have killed our selfish feelings and desires. 25God's

cised. 14But I will never brag about anything except the cross of our Lord Jesus Christ. Because of his cross, the world is dead as far as I am concerned,

ksylon

1790	Sebastian Mutschelle	**Pfahl**	**pal**		10:39			
1913	Alphons Steinmann	**Schandpfahl**	**pal upokorzenia**	Dz 5:30				
1947	José María Bover – Francisco Cartera Burgos	**palo**	**pal**				Gal 3:13	
1953	Peter Schindler	**Marterpæl** **Galgen**	**pal męki** **szubienica**	Dz 5:30	10:39	13:29	Gal 3:13	1Pt 2:24
1962	Juan Leal	**palo**	**pal**	Dz 5:30				
1964	Jose Maria Gonzalez Ruiz	**palo**	**pal**				Gal 3:13	
1965	Willem Karel Grossouw	**paal**	**pal**				Gal 3:13	
1968	Erik Gunnes	**marterpæl** **pæl** **galgen**	**pal męki** **pal** **szubienica**	Dz 5:30	10:39	13:29	Gal 3:13	
1972	Miriam Prager (*Einheitsübersetzung*)	**Pfahl**	**pal**				Gal 3:13	
1975	Juan Mateos	**palo**	**pal**				Gal 3:13	
1975	Agustín Magaña Méndez	**palo**	**pal**	Dz 5:30	10:39	13:29	Gal 3:13	
1991	*Versión interlineal griego-español Nuevo Testamento* (red. Rafael Gutiérrez Escalante, t. III)	**palo**	**pal**				Gal 3:13	
1998	Bernardo Hurault	**poteau**	**pal**				Gal 3:13	

Judäer Landschaft, als in Jerusalem verrichtet hat. Drauf ward er an den Pfahl gehängt und umgebracht — aber am dritten Tage von Gott

Gebote erfüllt, wird durch sie leben. 13 Christus hat uns vom Fluch des Gesetzes freigekauft, indem er für uns zum Fluch geworden ist; denn es steht in der Schrift: *Verflucht ist jeder, der am Pfahl hängt.*

que obedecer a Dios antes que a los hombres. 30 El Dios de nuestros padres ha resucitado a Jesús, a quien vosotros matasteis, colgándolo de un palo. 31 Dios con su diestra lo ha constituido cabeza y Salvador, para conceder a Israel el arrepentimiento y perdón de los pecados.

está : «Maldito todo el que está colgado de un palo» ; 14 todo, para que la bendición de Abrahán alcanzase

zur Antwort: Man muss Gott mehr gehorchen als den Menschen. 30Der Gott unserer Väter hat Jesus, an den ihr Hand gelegt und den ihr an den Schandpfahl gehängt habt, auferweckt. 31Diesen hat Gott als Anführer und Heiland zu seiner Rechten erhöht, um Israel Busse und Sündennachlassung

mennesker.¹ Våre fedres Gud har oppvakt Jesus, han som dere drepte 30
ved å henge ham på marterpelen. Ham har Gud opphøyet ved sin høyre 31
hånd og gjort ham til høvding og frelser, for å føre Israel til omvendelse

ὅτι	γέγραπται,	Ἐπικατάρατος	πᾶς	ὁ
porque	*escrito-está:*	*"Maldito*	*todo*	*el-que*
κρεμάμενος	ἐπὶ	ξύλου,		
cuelga	*de*	*un-palo";*		

La obra de Cristo. 13Cristo nos ha rescatado de esa maldición de la Ley haciéndose Él un objeto de maldición por causa nuestra, pues está escrito: "Maldito sea todo aquel que fuere colgado de un palo"; 14para que en Jesu-

13 Pero Cristo nos rescató de la maldición de la Ley, haciéndose él mismo maldición por nosotros, pues está escrito: *Maldito todo aquel que está colgado de un palo.*

13 El Mesías nos rescató de la maldición de la Ley, haciéndose por nosotros un maldito, pues dice la
14 Escritura: «*Maldito todo el que cuelga de un palo*»; y

er. Christus heeft ons vrijgekocht van de vloek der wet 13
door zelf voor ons een vervloekte te worden. Er is immers
geschreven: *Vervloekt is ieder die aan een paal is opgehangen.* Het was Gods bedoeling dat door Jezus Christus 14

13 Le Christ nous a rachetés de cette malédiction de la Loi quand pour nous il est devenu malédiction, selon ce qui est écrit : *Celui que l'on pend à un poteau est une malédiction.* 14 C'est alors que, dans le Christ

13.—*Cristo nos ha adquirido, sacándonos de la maldición de la Ley, haciéndose El mismo maldición, pues está escrito: «Maldito el que está colgado de un palo»;*

W świetle powyższych danych niezrozumiały jest nagminnie wysuwany zarzut fałszowania Biblii lub uprawiania pseudobiblistyki wobec najbardziej znanego całkowicie bezkrzyżowego przekładu opracowanego przez Świadków Jehowy, ale DLACZEGO nikt nie wysuwa takiego samego zarzutu pod adresem w/w katolickich tłumaczy?

Optuję za użyciem w NT słowa „pal/słup", bo odzwierciedla podstawowe znaczenie *stauros*, a NT nie zawiera niczego, co *zmuszałoby* do rozumienia tego słowa jako „krzyż". Proszę też pamiętać o bardzo ważnej rzeczy dla tłumaczy: kto dokonuje *literalnego* przekładu ten dobiera docelowe odpowiedniki ukazujące *podstawowe* znaczenie danego terminu. Dobry tłumacz po prostu szanuje racje filologiczne i unika wprowadzania obcych treści i anachronizmów. Jeśli podejmuje decyzję translacyjną idącą pod prąd tradycji, nie jest sekciarzem, jak wielu imputuje. Jest to szalone uproszczenie sprawy. W świetle zasad obowiązujących w teorii przekładu wszystkich takich tłumaczy należy raczej doceniać za *pietyzm* w doborze docelowych odpowiedników, czego przykład dał dr Gunnar Samuelsson, który z docenianiem odniósł się do nieobecności słowa „krzyż" w PNŚ opracowanym przez Świadków Jehowy (***Crucifixion in Antiquity***, 2011, s. 241, przypis 23).

1. The Gospels 241

cross(beam) towards Calvary and his crucifixion. But what is Jesus actually talking about according to the evangelist? In the text, Jesus refers to something that was apparently familiar.

And he called the crowd and his disciples to [himself] and said to them, "If anyone wants to follow me, let him deny himself and take up his pole/suspension tool [τὸν σταυρόν] and follow me. For he who wants to save his life shall lose it; and he who loses his life for me and for the gospel shall save it."[20]

Matthew and Luke use the same saying in their gospels, with minor changes.[21] Luke adds that the event should occur daily (καθ' ἡμέραν).[22] However, is Jesus with σταυρός referring to a cross (†) or a vital part of it (the crossbeam), i.e., to something that corresponds to the common view of the tool on which Jesus later died?

To answer such a question, a brief recapitulation of Chapter 2 is needed. In the older Greek literature, σταυρός refers to "pole" in general[23] and occurs only in the plural. The noun later became used as a designation of an execution or torture tool onto which a victim was attached. Thus, before the death of Jesus, the saying in the quoted text would probably have described people on their way towards some kind of execution or an act of torture. They were carrying a tool through which they were about to be executed, or a tool upon which they should be suspended after their execution, or a tool that would be used in an act (perhaps separate) of torture, likely to be followed by their execution. It was a plausible fate to end up on a σταυρός, dead or alive, and one could also be forced to carry it, in whole or in part, to the place where it should be used. However, neither this text nor its gospel parallels offer any further information on which punishment they refer to or what the condemned carried. Neither do the five (possibly seven) extra-Biblical texts that might describe a similar custom solve the problem.[24] It could not be decided whether the carrying of the device was a separate punishment (the

---

[20] Mark 8.34–35. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολοθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου σώσει αὐτήν.

[21] Matt 16.24–25 (cf. 10.38); Luke 9.23–24.

[22] Fitzmyer sees a shifted focus due to καθ' ἡμέραν, from a harsh picture of self-denial to the brink of death to the challenge of daily Christian living (FITZMYER, *The Gospel According to Luke*, 1.783–88).

[23] Zealously and apparently correctly stressed by Jehovah's Witnesses.

[24] For carrying of a σταυρός, see Char. *Chae. Call.* 4.2.7 [retold in 4.3.10], Artem. *Oneir.* 2.56 and Plut. *De sera.* 554A–B. For carrying of a *patibulum*, see Plaut. *Mil.* 359–60; *F Carb.* 2.1 (and perhaps Clod. Lic. F 3.1; *Lex Puteoli*, col. 2.8–14 (AE 1971, no 88 [Puteoli]).

Tłumaczenie Gunnara Samuelssona. Oto przekład, który podał w swojej pracy doktorskiej (s. 239-249):

- **„słup"** (*pole*) (Mt 27:32; Mk 15:21,30,32; Łk 23:26; Jn 19:17)
- **„słup/narzędzie do zawieszania"** (*pole/suspension tool*) (Mk 8:34)
- **„zawiesić"** (*suspend*) (Mt 20:19; 26:2; 27:35; Mk 15:24,25; Łk 23:21,21,23,33; 24:7; Jn 19:18; Dz 2:36; 4:10; 1Kor 1:13; 2:2,8; 2Kor 13:4; Gal 3:1; 5:24; 6:12; Hbr 6:6; Obj 11:8)
- **„zawiesić (na słupie)"** (*suspended (on a pole)*) (Mt 27:31; Mk 15:20)
- **„zgładzić/zawiesić"** (*executed/suspend*) (Rz 6:6)
- *ksylon*: **„drewno"** (*wood*) (konsekwentnie)

Mt 27:32

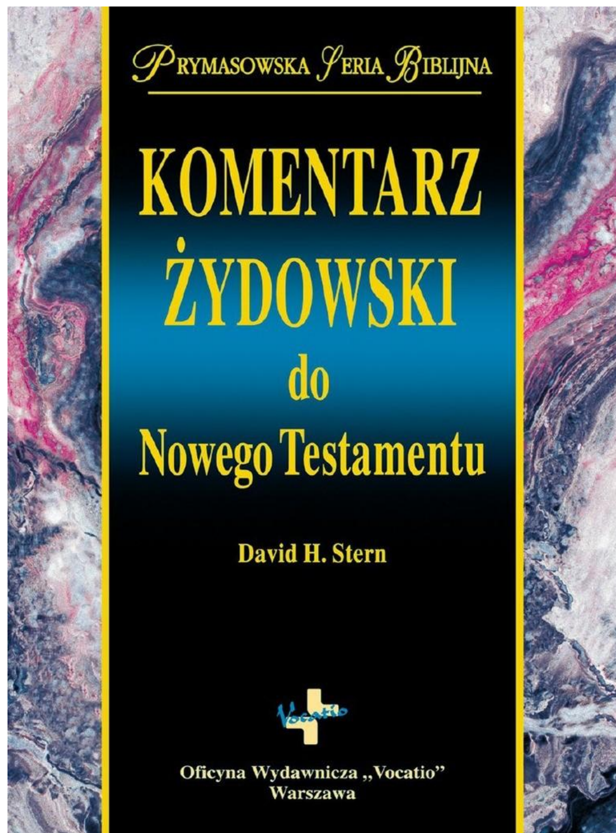
And they led him away to be suspended (on a pole). As they went out they found a man from Cyrene named Simon; they forced this man to take up his pole [ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ].[34]

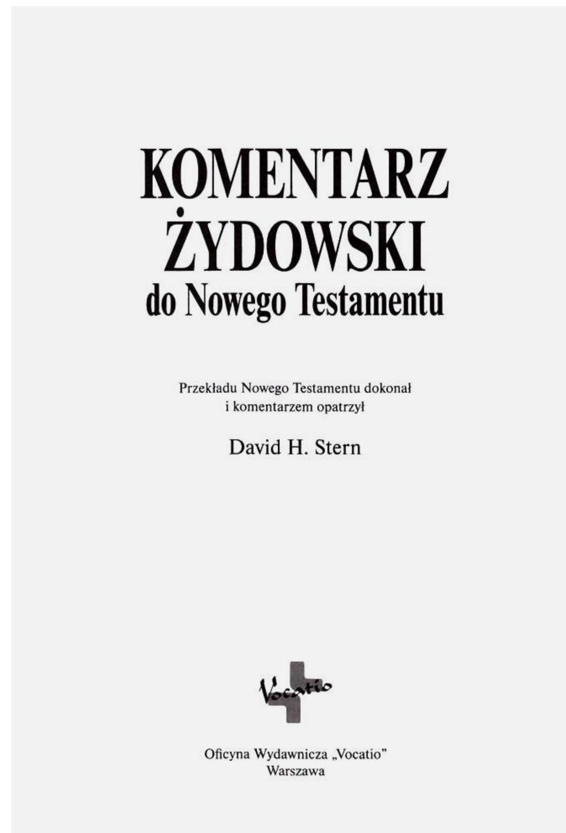
* * *

Jn 19:10-19 — polska wersja całkowicie bezkrzyżowego przekładu Davida Sterna *Jewish New Testament* (tł. A. Czwojdrak)

nie odpowiedział. [10] Więc Piłat powiedział do Niego: „Nie chcesz ze mną rozmawiać? Czy nie rozumiesz, że mam władzę albo cię wypuścić, albo kazać cię stracić na palu?". [11] Jeszua odrzekł: „Nie miałbyś nade mną żadnej władzy, gdyby ci nie została dana z góry. Dlatego ten, który mnie tobie wydał, jest winny większego grzechu". [12] Słysząc to, Piłat usiłował znaleźć jakiś sposób, żeby Go uwolnić, ale Judejczycy krzyczeli: „Jeśli uwolnisz tego człowieka, to znaczy, że nie jesteś »przyjacielem cesarza«! Każdy, kto się podaje za króla, sprzeciwia się cesarzowi!". [13] Kiedy Piłat usłyszał, co mówią, wyprowadził Jeszuę na zewnątrz i usiadł na tronie sędziowskim w miejscu zwanym Brukiem (po aramejsku – Gabta). [14] Było około południa w Dniu Przygotowania *Pesach*. Powiedział do Judejczyków: „Oto wasz król!". [15] Oni zawołali: „Zabierz go! Zabierz go! Strać go na palu!". Piłat rzekł do nich: „Chcecie, żebym stracił na palu waszego króla?". Główni *kohanim* odparli: „Nie mamy innego króla prócz cesarza". [16] Wtedy Piłat wydał im Jeszuę, aby Go stracono na palu.

Zabrali więc Jeszuę. [17] Sam dźwigając pal, wyszedł na miejsce zwane Czaszką (po aramejsku – Gulgolta). [18] Tam przybili Go do pala razem z dwoma innymi, po jednym z każdej strony, a Jeszuę w środku. [19] Piłat kazał też napisać i przybić na palu informację, która głosiła:

UWAGA:

Chociaż David Stern wierzy, że „materiał archeologiczny i historyczny potwierdza fakt, że rodzaj pala egzekucyjnego używanego na terenie Izraela miał belkę poprzeczną (*patibulum*)" (przypis do Mt 10:38), ***mimo to*** nie użył w swym przekładzie terminów „krzyż" i „ukrzyżować". Oznacza to, że nie wczytywał do tekstu biblijnego swojego prywatnego poglądu o kształcie *stauros*.